Incze János

Kaspar Schlick magyarországi adományai a valós és virtuális karrierje tükrében

Abstract: Kaspar Schlick's Grants in Hungary in the Light of His Real and Virtual Career. Kaspar Schlick, the first lay imperial chancellor of the fifteenth-century Holy Roman Empire, remains one of the most debated figures of late medieval political history. Over the course of his career, he headed the chancelleries of three successive Holy Roman rulers while also engaging in extensive diplomatic activity. At the same time, even his contemporaries suspected that he used his exceptional influence to advance the material and social position of himself and his family. Scholarship now clearly distinguishes between two parallel career narratives: one real and one fabricated. The present study examines Schlick's Hungarian grants within the framework of this dual career image. Just as genuine charters and documents of disputed authenticity are intertwined in his imperial career, his Hungarian acquisitions are likewise marked by contradictions. An analysis of the individual grants demonstrates that the Hungarian case was not an exception, but rather a reflection of the broader pattern that characterised Schlick's entire career.

Keywords: Kaspar Schlick; charter forgery; Holy Roman imperial chancery; corruption; Sigismund of Luxembourg

A 15. századi Német-római Birodalom politikatörténet egyik megkerülhetetlen alakjának, az első világi birodalmi kancellárnak, Kaspar Schlicknek a rendkívüli életútja már a kortársak körében is csodálatot váltott ki. Luxemburgi Zsigmond önjelölt krónikása, Eberhard Windecke is csodálkozva tette fel a kérdést művében: miként lehetséges, hogy egy polgári származású személy ilyen mértékű hatalomra tegyen szert a birodalomban.[1] Valóban, Schlick végigjárta a birodalmi kancellária ranglétráját, és nemcsak egy, hanem egymást követő három német-római uralkodó kancelláriájának a vezetőjévé vált, miközben diplomataként is meghatározó tevékenységet fejtett ki. Sőt, elnyerte az itáliai Bassano del Grappa grófi címét is, amely ranggal meglepő módon életében sohasem

[1] A tanulmány a GF19-29622L "Grey Eminences in Action: Personal Structures of Informal Decision-Making at Late Medieval Courts" nemzetközi kutatási projekt támogatásával készült, amelyet a Cseh Tudományos Alap és az Osztrák Tudományos Alap finanszírozott, és amelynek megvalósítására a Masaryk Egyetem Bölcsészettudományi Karán került sor. Skorka (ford.) 2008: 151.

élt.[2] Nem véletlenül, hiszen e nem mindennapi életútra már nem sokkal halála után gyanú vetült, miszerint a néhai kancellár hivatali befolyásával visszaélve, hamisítások révén mozdította elő saját és családja társadalmi felemelkedését és anyagi gyarapodását. Jellemző, hogy 1449 júliusában bekövetkezett halála után néhány hónappal testvére egy levelében egyenesen arról írt: nem szabad hinni annak a szóbeszédnek, amely szerint a kancellár egyik várában több mint száz, előre lepecsételt üres oklevelet találtak, hiszen testvére istenfélő (*from mann*) emberként halt meg.[3] Az okirat-hamisítási vádak ezzel nem értek véget: egy VI. Albert (1424–1463) osztrák herceg számára készült névtelen jelentés Kaspar Schlicket nevezte meg Albert király (1438-1439) végrendeletének meghamisításáért felelős egyik fő személyként.[4] Mindennek ellenére egészen a 19. századik nem merült fel alapos gyanú a történészek körében a Schlick-iratok hitelességével kapcsolatosan.[5] Majd a századforduló után, 1901-ben két egymással párhuzamosan végzett kutatás jelent meg, amely a kancellár életével foglalkozott, és amelyek ugyanarra a következtetésre jutottak, miszerint több esetben is bizonyíthatóan hamis oklevelek kapcsolódnak hozzá. Sőt, a szerzők szerint számos esetben komoly gyanú merül fel további iratokkal kapcsolatosan is, mindezek miatt pedig a teljes életút átértékelésére van szükség.[6] Ugyan a második világháború során történt egy kísérlet a kancellár életútjának a rehabilitációjára,[7] a mai történeti kutatás egyértelműen két párhuzamos életútról beszél Kaspar Schlick kapcsán, egy valósról és egy kitaláltról.[8]

Kaspar egy kevésbé vagyonos szövetkészítő és szövetkereskedő családban született Eger városában (ma Cheb, Csehország). A fennmaradt források 1413-ban említik először, ekkor a lipcsei egyetem hallgatójaként. A tanulmányait ugyan nem fejezte be, de a bölcsészeti fakultáson elvégzett szemeszterek jó kiindulási alapot biztosítottak a kancelláriai munkához. Feltehetően a konstanzi zsinat alkalmával csatlakozott a birodalmi kancelláriához, amikor megnőtt az igény a kancelláriai munkaerő iránt. A zsinatra érkezők nagy száma miatt ugyanis jelentősen megszaporodott az oklevélkiadási igény, emellett a zsinathoz kapcsolódóan felerősödő diplomáciai tevékenység is nagyszámú levél megfogalmazását tette szükségessé. 1416–1425 között előbb írnokként, majd jegyzőként végezte munkáját, és legkorábban már 1416-ban Luxemburgi Zsigmond kíséretében lehetett találni, ekkor az uralkodót az angliai útjára kísérte el. Ez az 1416 és 1425 között eltöltött időszak a kancelláriában egy szokványos, a pályatársaihoz hasonló ívű karrierként írható le. Ám 1426-ban, amikor is királyi titkárrá nevezték

[2] Nemcsak ő nem élt ezzel a címmel, hanem mások sem használták ezt vele kapcsolatban. Heinig 1988: 255.

[3] Elbel–Zajic 2013a: 174.

[4] Dvořáková 2025: 62–63.

[5] Dvořák 1901: 51; Heinig 1988: 250; RI XI/2 7730.

[6] Dvořák 1901: 52; Pennrich 1901: 41–42; Elbel–Zajic 2013a: 59.

[7] Zechel 1939. Artur Zechel sem vitatja könyvében, hogy vannak Schlick kancellárhoz kapcsolódó hamis oklevelek, de ő ellenben azt hangsúlyozza, hogy ezek száma jóval kevesebb, mint amit az 1901-ben közzétett kutatások állítanak. Továbbá véleménye szerint a hamisítások gyakran Luxemburgi Zsigmond tudtával történtek. Elbel–Zajic 2013a: 60–61.

[8] Elbel–Zajic 2012: 49.

ki, egy példa nélküli felemelkedés vette kezdetét. Kinevezésével megnyílt a lehetőség, hogy a királyi tanács ülésein részt vehessen, bár ekkor még nem is tartozott a tanács döntéshozó tagjai közé.[9] A tanács teljes jogú tagjává akkor vált,[10] amikor Zsigmond római császári koronázását követően (1433. 05. 31.) néhány nappal teljes egészében rábízta a birodalmi kancellária vezetését. A tanácsüléseken való részvételnek azért is volt kiemelt jelentősége, mert ezáltal pontosan megismerhette az uralkodó szándékait, a folyamatban lévő ügyeket, a különféle tárgyalásokat, valamint közvetlen hozzáférést szerzett a döntéshozatalhoz, amelyre akár még befolyással is lehetett. További súlyt adott személyének, hogy kancelláriai szerepe révén összekötő kapocsként működött a döntéshozatal és az oklevélkiadás között. Mindez egyúttal lehetővé tette, hogy információforrásként szolgáljon mások, például fejedelmek és követek számára, akik gyakran rajta keresztül próbáltak az uralkodó szándékáról többet megtudni vagy akár döntéseire hatással lenni. Jól szemlélteti a helyzetet, hogy még főjegyzői pozícióban, mielőtt még állandó jelleggel töltötte volna be az alkancellári tisztséget, 1429 nyarán a brandenburgi választófejedelem amellett, hogy az uralkodónak levelet írt, párhuzamos levelezésben állt Schlickkel is, akitől a király huszitákkal folytatott tárgyalásairól kapott tájékoztatást. Ez a szerepe a későbbiekben még inkább hangsúlyossá vált, rendszeresen levelezésben állt a birodalmi városokkal, fejedelmekkel, külföldi diplomatákkal. Csak idő kérdése volt, hogy ezt az informális hatalmi pozícióját mikor állítja anyagi érdekei szolgálatába.[11]

A kancellár ebbéli tevékenysége magyar történeti szempontból is releváns vetülettel bír, amely Luxemburgi Zsigmond és Velence viszonyában, valamint Dalmácia kapcsán érhető tetten. Zsigmond és Velence viszonya már azelőtt megromlott, hogy Zsigmondot német-római királlyá választották volna, mivel a köztársaság megtagadta az 1381-es torinói szerződésben rögzített évi 7.000 dukátos adó megfizetését, sőt Dalmácia meghódításába kezdett.[12] Miután Zsigmondot német-római királlyá koronázták, az ellentét új dimenzióval bővült, hiszen Velence észak-itáliai terjeszkedése a Német-római Birodalom rovására történt. A katonai nyomás mellett Zsigmond különböző megszakításokkal 1411 és 1433 között még kereskedelmi blokáddal is sújtotta ellenfelét.[13] A hosszan tartó konfliktus ideje alatt hosszabb-rövidebb ideig sor került fegyverszünetre, de a kapcsolatok tartós rendezése rendszerint megakadt azon, hogy Zsigmond nem volt hajlandó Velence dalmáciai és észak-itáliai foglalásait elismerni. Ebben hozott változást Zsigmond azon törekvése, hogy császárrá koronáztassa magát. Ugyanis nem utazhatott

[9] Feltehetően a titkári feladatokból adódóan a tanácskozások során folytatott tárgyalásokról készített leiratokat, valamint a kancellária számára előkészítette az ügyeket és a kapcsolódó szövegtervezeteket. Elbel–Zajic 2012: 63–64.

[10] Bizonyítékok hiányában egyelőre csak feltételezhető, hogy már az alkancellári kinevezése előtt, tehát 1429 nyara előtt is teljes jogú tagja lehetett a tanácsnak. Alkancellárrá Az ideiglenes kinevezést követően 1430 tavaszától töltötte be véglegesen a tisztséget. Elbel–Zajic 2012: 66–68.

[11] Elbel–Zajic 2012: 69–72.

[12] E. Kovács 2017: 46–56, 70–76.

[13] Štefánik 2015: 3; E. Kovács 2023: 159. A Velence ellen indított kereskedelmi háborúról bővebben lásd: Štefánik 2004.

úgy Észak-Itálián át Rómába, hogy Velencével háborúban áll, ráadásul annak a IV. Jenő pápának kellett volna őt megkoronáznia, aki velencei származású volt, és aki nagyon is szorgalmazta a viszony rendezését a koronázás előtt.[14] Ezért az 1420-as évek végén tárgyalások indultak, amelyek 1433 nyarán ugyan fegyverszünethez vezettek, ám mivel a köztársaság nem érte el legfontosabb célját, hogy foglalásait a császár elismerje, ezért Zsigmond római koronázását követően továbbra is törekedett arra, hogy a tárgyalások folytatódjanak. Nem is sikertelenül, hiszen nem sokkal halála előtt Zsigmond elismerte Velence fennhatóságát Dalmácia felett.[15] Az egész folyamatban, jelentős szerepet töltött be Kaspar Schlick,[16] aki már korábban is több fontos diplomáciai szolgálatot teljesített Zsigmondnak,[17] és az 1420-as évek végén megkezdődő tárgyalások egyik kulcsszereplője is ő volt. Többek között azért is, mert kiváló kapcsolatokat ápolt a köztársasággal. Nem érkezett olyan velencei követ a birodalmi udvarba, akivel ne állt volna kapcsolatban.[18] Jellemző, hogy rajta keresztül jelezte Zsigmond Velencének, hogy már nem ragaszkodik Dalmácia visszaadásához.[19] Csakhogy ő nem csupán a birodalom érdekeit képviselte Velence felé, hanem egyúttal a velencei érdekek legfontosabb képviselője is volt Zsigmond udvarában. Ezt az érdekérvényesítési tevékenységét természetesen Velence busásan meg is jutalmazta, több alkalommal is.[20] Szerepét pontosan megvilágítják a velencei tanács 1433 novemberében készült utasításai a Bázelbe béketárgyalásokra utazó követei számára. A szöveg kihangsúlyozza, hogy Schlick mennyit fáradozott Velence érdekeiért, és hogy mind a császár, mind a köztársaság nagyra tartja. Továbbá amennyiben sikerülne békét vagy hosszú távú fegyverszünetet kötni, akkor a fáradozásait 1.000 arannyal kell jutalmazni.[21]

A császárkoronázásnak volt egy olyan fontos hozadéka is a kancellária szempontjából, hogy mivel a császári oklevél jóval nagyobb presztízsnek örvendett a királyi oklevélnél, és mivel több mint ötven éve nem volt koronázott császára a birodalomnak, ezért nagy számban érkeztek be a kancelláriához a császári pecsét alatt kiadott okleveleket igénylő kérelmek. Ezt a kivételes keresletet Schlick ügyesen ki is aknázta. A birodalmi

[14] Proske 2018: 68; Elbel–Zajic 2012: 77; Áldásy 1909: 151–152; Štefánik 2015: 12.

[15] Proske 2018: 76; Petrovics 2005: 71–72.

[16] A Schlicknek juttatott jelentős pénzösszegek jól mutatják szerepének súlyát a fegyverszünet megkötésében. Proske 2018: 105; Elbel–Zajic 2012: 77–80.

[17] Egyik első diplomáciai megbízatása Poroszországba szólította 1427-ben, ahol a Német Lovagrend magyarországi visszatelepítésének kérdésében folytatott tárgyalásokat a király nevében lovagrendi képviselőkkel. Pósán 2019: 258–259.

[18] Elbel–Zajic 2012: 107-108.

[19] Proske 2018: 69.

[20] RTA XI, Nr. 74, 183; RTA XII, Nr. 124, 133.

[21] *Verum quia in hujusmodi arduis rebus aliquotiens opus est habere favores et media aliorum, ut ad bonum exitum facilius deducantur, scientes quantum dominus Gaspar Slick cancellarius sue serenitatis pro nobis et nostris negotiis operatus est et quantum nobis afficitur quantumque gratus est imperiali majestati: volumus, quod dextro et bono modo promittatis, quod habentibus his tractatibus aut pacis aut longarum treugarum bonam conclusionem nos sibi donabimus ducatos mille.* RTA XI, Nr. 74; Elbel–Zajic 2012: 105–06.

kancellária működésétől a Schlick előtti időkben sem állt távol a korrupció, a személyes kapcsolatokon és pártfogáson alapuló érdekérvényesítés, valamint az, hogy a kancelláriai dolgozók sokszor a hivatalukat a vagyonszerzés szolgálatába állították. Schlick hivatali ideje alatt azonban mindez új szintre lépett, a kancelláriai díjak számottevően emelkedtek, amit az érintett felek nem is hagytak szó nélkül.[22] Mindezt a kancellária haszonszerzési célú működtetéseként lehet legpontosabban leírni.[23]

Hivatali pozícióját Schlick más módon is igyekezett anyagi haszon forrásává tenni. Az 1420-as évek közepétől egészen halálig számos alkalommal részesítették az uralkodók kisebb-nagyobb adományokban. Ám jellemző, hogy ezen adományokkal kapcsolatban is többször az ő pénzszerzési szándékát lehet felfedezni.[24] Kancelláriai munkája lehetőséget biztosított arra, hogy vitatott birtokjogi ügyeket kutasson fel,[25] amelyekre felhívta az uralkodó figyelmét[26] abban a nem megalapozatlan reményben, hogy ezeket adományul kérheti. Ilyen adományokban kancelláriai karrierjének első felében (többször másokkal közösen) részesült, és ezek általában szülőföldjétől messze fekvő, a birodalom különböző részein elhelyezkedő hűbérbirtokok voltak. A megszerzett uralkodói adománylevél nem jelentett automatikusan birtokszerzést is, sok esetben az adományozásokat az akkori birtokosok nem ismerték el, ezért Schlicknek jogi úton kellet érvényt szerezni nekik, amiben az uralkodó teljes támogatását élvezte. Jól mutatja igazi szándékát ezen új birtokaival, hogy amikor sikerrel járt (néha peren kívüli megegyezéssel), akkor sokszor ezeket a birtokszerzés után rövidesen pénzé is tette.[27]

Schlick ugyan számos adományban részesült Luxemburgi Zsigmondtól, ám az előkelő származású udvari tanácsadók, akiknek hűségét az uralkodó szintén adományok révén igyekezett biztosítani, kevesebb szolgálatért jóval nagyobb birtokokat kaptak.[28] Schlick joggal érezhette úgy, hogy az uralkodó nem bánt vele elég bőkezűen. Ez azonban

[22] Schmidt 2023: 37, 46-47; Elbel–Zajic 2012: 71–72, 98–99.

[23] Heinig 1988: 248; Elbel–Zajic 2012: 73.

[24] Elbel–Zajic 2012: 87–88.

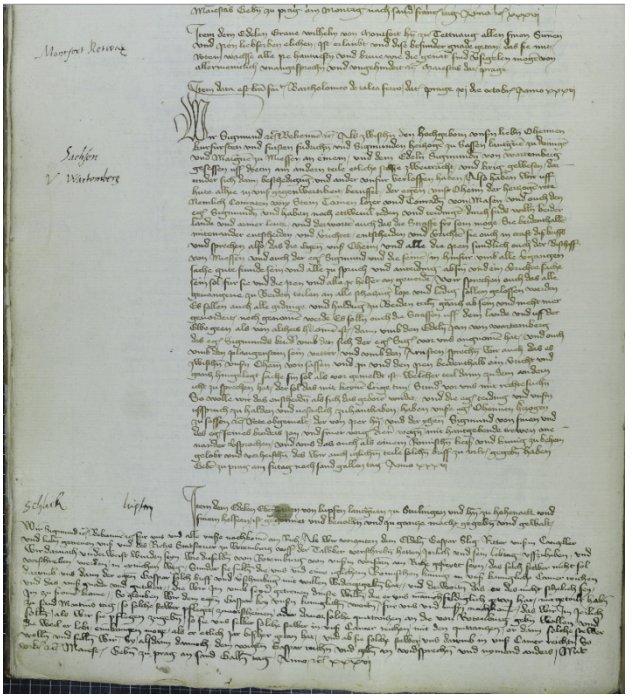
[25] Zechel 1939: 61.

[26] 1430 januárjában Strasbourg Goldgiesen (ma Rue d'Or) utcájában levő kőházat adományozta Zsigmond király Schlick és Herman Hecht királyi jegyzőnek örökíthető hűbérül, mivel az akkori birtokos a hűbér egy részét eladta, mintha a saját tulajdona lett volna. Erről Zsigmondot az adománylevél fogalmazása szerint az ő saját és a birodalom alattvalói értesítették. *"Wir Sigismund etc. bekennen etc. das wir von vil insern und des heiligen Romischen Reichs getruen und undertane eigentlich underweist sein …"* Nem alaptalan feltételezni, hogy ezen alattvalók között voltak maguk az adományozottak is. Archives Départementales Strasbourg, E 1112/5d. Az oklevél másolata megtalálható a darmstadti levéltárban: HStAD Fonds A 14, nr. 1341. ÖSTA HHStA , RR I (J), fol. 74r. RI XI/2 7620.

[27] A strasbourgi kőházon felül Schlick más birtokadományokban is részesült Elzász területén. Ezek közül a legfontosabb a Blicksburg (ma Pflixburg) nevű vár volt tartozékaival. 1431 júliusában kapta Schlick a várat adományul, és még ugyanabban a hónapban egy strasbourgi polgárt, Wenzel Weidenecket bízta meg azzal, hogy keressen vevőket a várhoz tartozó falvaknak. Ugyan később, de a vár is a falvak sorsát követte. Archives départementales du Haut-Rhin, E 816 (17. századi másolat). ÖSTA HHStA , RR. I (J), fol. 167r. RI XI/2 8727. Rappoltsteinisches UB. III 694, 695. Weideneck és Strasbourg város kapcsolatára lásd: Archives de la ville et de l'Eurométropole de Strasbourg, AA 147 nr. 86–87.

[28] Elbel–Zajic 2012: 118.

csupán egyike volt azoknak az okoknak, amelyek hamisításra sarkallhatták. Zsigmond nemcsak adományokban részesítette, hanem közreműködött abban is, hogy kancellárja 1437-ben a Piast-dinasztiából származó Agnes von Oels sziléziai hercegnőt vette feleségül. Ez egy aszimmetrikus házasság volt, ahol a feleségnek volt címe és előkelő származása, míg a férjnek hatalma és rendkívüli befolyása. A hamisítások másik feltételezett oka épp ezen társdalami egyenlőtlenségek feloldása lehetett.[29] Egy további ok a birokadományok és címek hamisításáraaz lehetett, hogy Albert király halála után veszélybe került Schlick karrierje, aki a hamisított birtokadományok, valamint címek révén próbálhatta megszerzett pozícióit tartósan biztosítani, egyúttal családja társadalmi státuszát hosszú távra biztos alapokra helyezni.[30]

Ahogy az már fentebb említésre került, Schlick előre lepecsételt üres okleveleknek volt a birtokában, a diplomáciai utakra is gyakran vitt ilyeneket magával. Emiatt, valamint Schlick kancellárián eltöltött sokéves tapasztalata folytán nem meglepő, hogy a kutatás által hamisnak gondolt oklevelek kancelláriai szempontból szakszerűek.[31] Olyannyira, hogy többet közülük az iratot kiállító uralkodó utódai meg is erősítettek. Csak ritkán merültek fel kételyek az okiratokkal kapcsolatban ezek formai jellemzői

[29] Dvořák 1901: 70–73.
[30] Elbel–Zajic 2012: 120–121; Elbel–Zajic 2013a: 118–119.
[31] Heinig 1988: 252.

alapján.[32] Ellenben arra már több példát találni, hogy egy oklevelet utólag másoltak be a birodalmi udvari kancelláriai regiszter (Reichregisterbücher) valamely kötetébe – oda, ahol épp üres helyet lehetett találni –, mégpedig olyan kézírással, amely teljesen elüt az adott oldal többi bejegyzésétől. Erre szemléletes példa az itt látható Rothenburg ob der Tauber város adójának eladományozásához kapcsolódó okirat.[33] Szintén gyanúra adnak okot azok az esetek, amikor datálási probléma merül fel,[34] de a legtöbb esetben tartalmi okok adnak okot a kételkedésre,[35] vagy a tartalmi okok kiegészülve más gyanús körülményekkel engednek hamisításra következtetni.[36]

A számos német-római birodalmi adományon felül Schlick kancellár Magyarországon is részesült adományokban. A fentebb ismertetett kontextus miatt felmerül a kérdés, hogy mennyiben érintették Schlick hamisításai ezeket a magyarországi adományokat, mennyire képezték az ő valós vagy a virtuális karrierjének a részét. Az első adomány, amelynek magyarországi vonatkozása volt, az Schlick egyik legfontosabb szerzeményéhez köthető. Ez a nyugat-csehországi Elbogen várához kapcsolódó várgondnoki tisztség (Burgpflege) zálogba vétele volt, amelyet a kancellárnak 1434 szeptemberében sikerült megszereznie. Az eredeti zálogösszeget az uralkodó két alkalommal is megemelte, 1.000 schock prágai garassal, illetve 7.500 magyar aranyforinttal. Ez utóbbira 1437. április 6-án került sor, amikor a királyi pár ezt az összeget adományozta hozományként Agnes von Oels hercegnőnek Schlickkel kötött házassága alkalmából. A királyné 3.000 forint kifizetését vállalta, míg Zsigmond a fennmaradó 4.500 aranyforint fedezésére kötelezte magát. A történetet bonyolítja, hogy az eredeti adománylevél nem ismert, ellenben az adományhoz kapcsolódóan két, azonos napon és helyen, de különböző nyelven kiállított (német, illetve latin) oklevél is fennmaradt. A német nyelvű dokumentum

[32] Például az oklevél pecsétjének elő- és hátlapja utólag lett összeillesztve. Elbel–Zajic 2013a: 173–174.

[33] ÖSTA HHStA , RR. L, fol. 14v. SOA Zámrsk, RA Šliků, Inv. Nr. 491; Sign. X.2, Kart. 60. RI XI/2 12129. RI XI NB/2 178. Zsigmond cseh kancelláriájának egyetlen fennmaradt, 1436 szeptemberétől a császár haláláig vezetett regiszterében is vannak Schlick-adományoklevelek amelyek utólag lettek üres helyre bemásolva. Ezek közül egyet egy olyan helyre, amely azért maradt üresen, mert egy adott oklevélnek csak a kezdetét másolták be. Több Schlick-oklevél pedig a regiszter végén, az utolsó oldalakon szerepel. Dvořák 1901: 81–82.

[34] Például a már említett Blicksburg adománya kapcsán az oklevél kiadásának éve és Zsigmond trónra lépése óta eltelt idejének az éve nincs összhangban. Rappoltsteinisches UB. III 642. RI XI/2 7730. Pennrich 1901: 71.

[35] Erre a legnyilvánvalóbb példa egy állítólagos 1437 augusztusában kiadott császári oklevél, amely szerint a kancellár a nála akkor zálogban levő Elbogen (ma Loket) uradalmához kapcsolódó területeken, többek között Sankt Joachimsthalon (ma Jáchymov, Csehország) nemesfémlelőhelyet talált. Mivel ebből nemcsak a kancellár személyesen, hanem a Cseh Királyság is bevételhez jut, ezért az uralkodó Schlicknek és rokonainak magánpénzverési jogot adományoz örök időkre. Csakhogy az oklevélben használt titulusa Schlicknek eltér a megszokottól. Továbbá Joachimsthal nevű település 1437-ben még nem létezett, csak a 16. század elejétől használták ezt a megnevezést. Az oklevél állítólagos kiadásának idején a környékbeli települést még Konradsgrünnek nevezték. RI XI NB/2 177; RI XI/2 12063; Pennrich 1901: 74–75; Zechel 1939: 297–299; Dvořák 1901: 51.

[36] Ilyen például az egeri várgondnokság zálogösszegének a megemelése. Dvořák 1901: 82; RI XI NB/6 536; RI XI/2 12144.

szerint[37] a királyi pár az adományt arra szánta, hogy Agnes számára élete végéig biztos jövedelmet nyújtson. A király utasításának megfelelően Schlick feladata volt a 7.500 forint átvétele, majd annak hozzáadása Elbogen vagy más, általa és Agnessel közösen birtokolt zálogbirtok értékéhez, mégpedig olyan módon, hogy az összeg Agnes élete végéig járó ellátását fedezze. Ez az okirat nem maga az adománylevél, hanem egy olyan rendelkezés, amely a hozomány sorsát szabályozza különböző esetekben, például a hercegnő vagy férje halála, illetve az özveggyé vált Agnes újraházasodása esetén. Ezzel az oklevéllel kapcsolatban nem, sokkal inkább a másik, latin nyelvű dokumentummal kapcsolatosan merültek fel hitelességi kérdések.[38]

A latin nyelvű okirat szerint Zsigmond garantálta, hogy amennyiben a királyné nem fizetné ki az ígért 3.000 aranyforintot, akkor azt ő maga fogja kifizetni, sőt az összeghez további 4.500 forintot is hozzátesz. Az oklevél azt is megvilágítja, hogy a király milyen módon kívánta biztosítani ezt az pénzösszeget. A szöveg szerint az uralkodó erre a célra az erdélyi szászok egyévi adóját kívánta felhasználni,[39] mégpedig oly módon, hogy ha Schlicknek sikerült a hozomány alapján az őt és feleségét megillető összegnél több pénzt behajtani, a fennmaradó részt is beszedhette és megtarthatta (részben kölcsönként).[40] Ezenkívül hogy Schlick és felesége rangjukhoz méltó életet élhessen, a király a maga és örökösei nevében ígéretet tett arra, hogy egy magyarországi várat vagy birtokot adományoz nekik. Végül Zsigmond felhatalmazta Schlicket és örököseit, hogy amennyiben nem tartaná meg ezeket az ígéreteket, elégtételt vehessenek Zsigmond magyarországi alattvalóin, bebörtönözve és fogva tartva őket javaikkal együtt mindaddig, amíg a Schlickek kára teljes mértékben meg nem térül. Eredeti oklevél nem maradt fenn, hanem a Reichregisterbücher egyik másolatából ismert az okirat. Már a másolás helye hitelességi kérdéseket vet fel,[41] de ezeket csak tovább fokozza az oklevél tartalma. Némiképp meglepő, hogy a német oklevéllel ellentétben ebben Schlick címei között nem szerepelnek a szokásos egeri és elbogeni várgondnoki titulusok, és a szászok adójával kapcsolatban is felmerülnek kérdések. Az erdélyi szászok ezüstben fizetett éves adóját nem mindig fizették be egyenesen és teljes egészében a királyi kincstárba, hanem az uralkodó számos alkalommal bizonyos személyeknek kiutalta azt, vagy egyes településektől nem hajtotta be, hogy ezáltal fedezze az irányukban fennálló saját és kincstári adósságát. 1435-ben például Zsigmond hat, illetve tizenkét évre elengedte bizonyos szász

[37] SOA Zámrsk, RA Šliků, Inv. Nr. 72; Sign. II a/1, Kart. 4; Lünig 1719: 1184–1185; RI XI NB/2 158; RI XI/2 11752.

[38] ÖSTA HHStA , RR. L, fol. 47r–v; Elbel–Zajic 2013b: 130–132.

[39] *"...promisimus et promittimus quatuor milia quingentos florenorum auri supradicti, pro quibus sibi omne argentum et census regios festi sancti Martini proxime affuturi universorum et singulorum Saxonum parcium nostrarum transsilvarum deputavimus et assignavimus et tenore presencium deputamus…"* Elbel–Zajic 2013b: 131.

[40] *"...eciam si in summa illius argenti quicque residui accresceret et remaneret, hoc tamen ex gracia speciali et pro expensis per dictum) Gasparem factis et fiendis atque in parte mutuatis sibi superaddentes…"* Elbel–Zajic 2013b: 131.

[41] Dvořák 1901: 86–87.

települések adóját az oszmán betörések miatt.[42] Emiatt a gyakorlat miatt szokatlannak hat, hogy ebben az esetben a teljes évi adót egyetlen személynek ígérte oda Zsigmond. Ráadásul rendkívül különös az, hogy a király ilyen könnyen lemondott volna a befolyt adó fennmaradó részéről. Az adófizetésről csak töredékes feljegyzések maradtak fenn, ezért nem tisztázott pontosan, hogy az adományozást követően kinek is fizették be az 1438. évi adót. Az adó teljes összege a 15. század közepéről ismert, amikor azt 13.000 magyar aranyforintra becsülték,[43] amely összeg feltehetően a rendkívüli adót is magában foglalta.[44] Mivel nem ismert pontosan, hogy mekkora volt a rendes és a rendkívüli adó abban az évben,[45] amikor azt Schlicknek adományozták, az sem deríthető ki, hogy a hozományon felül mennyi pénz maradt volna számára.

Az erdélyi szászok adójával szemben több adat maradt fenn Zsigmond másik ígéretére vonatkozóan, amely szerint ő Magyarországon váradományban részesítené a friss házaspárt. A császár halála után Schlick meg tudta őrizni pozícióját a birodalmi kancellária élén, és sikerült elnyernie Zsigmond utódának, Albert királynak bizalmát is. Albert rövid uralkodása alatt a kancellár még tovább gyarapította adományai számát, ám a korábbiakkal ellentétben, amelyek a Német-római Birodalom különböző, olykor egymástól több száz kilométerre fekvő pontjain szóródtak szét, Albert király adományai egy új területet is megnyitottak Schlick előtt: a Magyar Királyságot. Itt röviddel Albert trónra lépése után, 1438 márciusának elején a magyar nemesek, világi és egyházi urak gyűltek össze a budai ferences kolostorban, hogy soraik közé fogadják őt. Ezáltal nemcsak *regnicolává* és az ország nemesei közé tartozóvá vált, hanem vélhetően vagyona és rangja révén a főnemesek sorába is felvételt nyert.[46] Ettől fogva Schlicket a magyarországi oklevelekben báróként (*magnificus*) emlegették, annak ellenére, hogy a birodalmi kancellár nem töltött be egyetlen országos méltóságot sem.[47] Ugyanabban a hónapban bárói címe mellett egy váruradalmat is sikerült szereznie. Ez volt a holicsi vár (Újvár, Holíč, Novum Castrum, Weiskirchen, Neuhaus), amelyet Albert király 1438. március 31-én adományozott neki.[48] Az adománylevél részletesen felsorolja mindazon szolgálatokat, amelyeket a kancellár

[42] Simon 2012: 148–149; Simon 2009: 255, 257, 259–260. Már csak emiatt sem szedhette be Schlick a teljes egyévi adót az erdélyi szász közösségtől.

[43] Bak 1987: 380–384; Simon 2009: 257–258, 262–264;

[44] Simon 2009: 258.

[45] Töredékes adatok állnak rendelkezésre a rendkívüli adóra vonatkozóan is. Például a 15. század közepén Nagyszeben városának 2.500 magyar forintot kellett fizetnie. Simon 2009: 258.

[46] *"...in numerum et cetum et catervam dicti Regni nostri Hungarie nobilium, baronum et magnatum bono et liberali animo acceptaverunt."* MNL OL DL 107525; Dvořáková 2022: 198. Összehasonlításképpen: *"…in cetum et catervam verorum regni Hungarie nobilium et membrum speciale duximus agregandum collocandum et connumerandum…"* MNL OL DL 24761. *"…in membrum huius regni ac cetum et catervam verorum regni nobilium duximus agregandum et connumerandum…"* MNL OL DL 63157.

[47] MNL OL DL 36293, 107526; MNL OL DF 248423. Arra vonatkozóan, hogy ki volt jogosult a *magnificus* cím viselésére, lásd: Kubinyi 1988: 195–196. Fennmaradt egy 1422–re datált oklevél, amely Schlicket bárói rangra emeli a Német-római Birodalomban, azonban a kutatás ezt az oklevelet hamisítványnak tartja. Elbel–Zajic 2013a: 81–93.

[48] MNL OL DL 36293; SOA Zamrsk, RA Šliků, Inv. Nr. 492; Sg. X.3, Kart. 61; Dvořák 1901: 103–107; RI XII 4.

Zsigmond királynak tett, megemlíti rövidebben, hogy miként szolgálta Albert királyt,[49] illetve azt is, hogy az öreg császár szeretett kancellárját veje, Albert és Magyarország bárói kegyelmébe ajánlotta.[50] Ellenben egyetlen utalás sem található arra vonatkozóan, hogy a császár a kancellár házasságkötése alkalmából magyarországi birtokot vagy várat ígért volna neki. Bár az adománylevelet az év elején állították ki, Schlick csak ősszel tudta birtokba venni a várat, miután beiktatták. Albert 1438 júliusában adta ki a Schlick beiktatására vonatkozó parancsot, amelyet szeptemberben hajtottak végre.[51]

A helyszín minden bizonnyal meghatározó tényező volt abban, hogy melyik várat kérje a királytól. Holics Magyarország északnyugati részén, a morva–magyar határon feküdt. Schlick tehát olyan várat akart megszerezni, amely ugyan messze volt saját és családja szűkebb hazájától (Egerland), de a cseh területekhez legközelebb eső magyarországi várak egyike volt. A vár 1435 óta volt a magyar király birtokában, miután a tulajdonos Stiboriczi család férfiágon kihalt.[52] Tehát Schlick már Zsigmond életében kérhette volna, hogy az uralkodó a korábbi ígéretére hivatkozva adományozza neki ezt a várat, ám erre sohasem került sor.

A külföldi szakirodalom hitelesnek tartja a holicsi adománylevelet. Kiemeli, hogy a hamisnak vélt oklevelekkel szemben ez az oklevél hitelesen, túlzások nélkül mutatja be Schlick Zsigmond uralkodása alatti szolgálatait.[53] A magyar kutatásban fogalmazódott meg olyan vélemény, amely óvatosságra int az adományozással kapcsolatban. Az érvelés szerint gyanúra ad okot az a tény, hogy a holicsi várhoz tartozó Szakolca mezőváros röviddel az adományozást követően nem volt a Schlick família kezén, valamint hogy az iktatási parancs és a birtokba bevezetés csupán újkori másolatban maradt fenn.[54] A fallal övezett Szakolcát Albert király halála után, a trónharcok idején, az adományozást követő év tavaszán foglalták el a lengyel király hívei,[55] majd 1441-ben a szintén I. Ulászlót támogató Szentmiklósi Pongrác irányítása alá került és maradt egészen 1450-ig.[56] Mindezek alapján, ha sikerült is ténylegesen birtokba venni a mezővárost, ez csak rövid ideig tarthatott. Az adomány körüli bizonytalanságot tovább növeli, hogy az

[49] Ez összhangban is van a birtokba iktatási parancsban olvasható, az adományra vonatkozó indoklással: *"Cum nos pro fidelitatibus et fidelium serviciorum gratuitis meritis et sinceris conplacenciis fidelis nostri sincere dilecti magnifici Caspari Schlick alias quondam excellentissimi recolende memorie principis domini Sigismundi Romanorum imperatoris semper augusti ac Ungarie etc regis patris nostri charissimi imperialis et regni nostri Boemie cancellarii per ipsum primum eidem quondam Domino Sigismundo imperatori et tamdiu a tempore nostre electionis et coronationis in regem factarum maiestati nostre laudabiliter exhibitis et impensis…"* MNL OL DL 107526.

[50] *"…cum et in mortis sue articulo prefata maiestas ipsum Gaspar nobis et baronibus regni Hungarie bene tractandum et propter servicia sua nunquam deserendum tenerrime et cordialiter comendavit…"* Dvořák 1901: 105.

[51] MNL OL DL 107526.

[52] Engel 1996: 327–328; Dvořáková 2009: 402–406.

[53] Dvořák 1901: 78–79.

[54] Neumann 2009: 196.

[55] Lukačka–Štefánik (szerk.) 2010: 428.

[56] Majláth 1878: 96; Lukačka–Štefánik: 428–429; Neumann 2009:193. Szakolca nem az egyetlen Schlick-birtok volt, amely Szentmiklósi Pongrác kezére került: egy 1445-ben kelt levelében maga Schlick említi,

adománylevél kiállítása és a beiktatási parancs kibocsátása között szokatlanul hosszú idő, több hónap telt el.

Az adomány egyes részleteivel kapcsolatban felmerülő, gyanúra okot adó körülmények ellenére kétségtelen, hogy a kancellár valóban részesült ilyen adományban, amelyet minden bizonnyal egyik, ha nem a legfontosabb szerzeményének tekintett. Erre utal, hogy az adományozás után a korábban használt *miles* címét Holics urára cserélte.[57] Több oka is volt annak, hogy Schlick valamennyi megszerzett vára közül végül a holicsi birtok kapott ilyen kiemelkedő helyet a címei között. Pályafutása során Schlick közel egy tucat váradományt kapott, ezek jelentős részét azonban nem sikerült megszerezni (Vogogna, Schomburg, Toggenburg, Werle), vagy csak egy kisebb részt kapott belőlük (Limburg), esetleg hűbérként vagy zálogként adományozták neki (Schöneck; Elbogen és Eger esetében a várakhoz kapcsolódó tisztséget kapott), illetve kis méretű és jelentőségű várakról volt szó (Pflixbourg, Seeberg). Ezzel szemben Holics birtoklása a térség jelentős kereskedelmi útvonalai feletti ellenőrzés lehetőségét kínálta,[58] továbbá egy kiterjedt birtokkomplexumot foglalt magában, mezővárosokkal és nagyszámú faluval együtt. Egy 1452-es oklevél, amely a vidék adóköteles jobbágytelkeit rögzítette, a holicsi uradalmat 464 lakott telekből állónak írja le.[59] Ráadásul a kancellár mindezt *perpetuo iure* szerezte meg, szemben a korábban ideiglenes jogon (hűbérként vagy zálogként) szerzett több várával. Albert halála után Erzsébet királyné a várra és tartozékaira vonatkozó örökíthetőségi jogot Schlick fivéreire is kiterjesztette.[60] Ekkor még a kancellárnak nem volt férfi örököse,[61] így Erzsébet királyné ezen oklevele biztosította, hogy Kaspar halála esetén a vár a Schlick család kezén maradjon. Szintén Albert király halálát követően történt, hogy Borbála császárné hívei megtagadták az úrnő magyarországi birtokainak átadását a magyar koronának. E hívek egy része az ország északi részein fosztogatásba kezdett. Schlick birtokai sem kerülték el ezt a sorsot, azokat Szentmiklósi Pongrác fosztotta ki. Maga a holicsi vár sem kerülte el a pusztítást, amint maga Schlick is leírja egyik levelében.[62] Az uradalom területén egy castellum is állt amelyet Strázsának neveztek és amelynek már 1442-ben cseh kapitánya volt már 1442-ben cseh kapitánya volt, 1451-ben pedig Nicholas Schlick töltötte be ezt a tisztséget.[63] Holics nem maradt hosszú ideig a család birtokában, a század második felében királyi birtok lett. Ennek pontosabb hátteréről egy,[64] a Sankt Joachimsthal (Jáchymov) bányaváros történetéhez

hogy Szentmiklósi Pongrác a holicsi uradalomban jelentős károkat okozott, sőt vélhetően erőszakos foglalásokra is sor került. Majláth 1878: 100; Neumann 2009: 202; Dvořáková 2022: 189, 210–211.

[57] Elbel–Zajic 2012: 126. Már a birtokba való beiktatása előtt is *herr zu Weiskirchennek* nevezte magát Schlick. Neumann 2009: 196; Elbel–Zajic 2013a: 116.

[58] Neumann 2007: 23.

[59] Neumann 2009: 205.

[60] MNL OL DF 248423. Péterfi Bencének szeretném megköszönni a hivatkozást.

[61] Kaspar Schlick első fia 1443-ban született. Elbel–Zajic 2012: 129.

[62] Majláth 1878: 100; Neumann 2009: 202; Dvořáková 2022: 189, 210–211.

[63] Neumann 2007: 23–24.

[64] A magyarországi forrásanyag pontosan nem tárja fel, hogy az uralkodó miért kobozta el a várat a családtól, csupán a család lojalitásával kapcsolatos aggályokra enged következtetni. Erre utalhat, hogy a

kapcsolódó 16. századi munka tudósít, amely többek között a város és alapítói, a Schlick család történetéhez kapcsolódó oklevelek másolatait tartalmazza. Az itt található egyik bejegyzés szerint Mátyás király elkobozta a várat a családtól, mivel a Schlickek a korábbi cseh trónharcokban hűségesek maradtak Podjebrád György (1458–1471) cseh királyhoz.[65] A vár történetének következő ismert állomása 1489. május 18., amikor Mátyás király 3.000 aranyért zálogba adta a holicsi várat Strázsával együtt Czobor Imrének és Mártonnak. A záloglevél elbeszélése szerint a királyi birtok nem fedte le Holics összes tartozékát, mivel a Coboroknak Kropáč Miklóstól és rokonaitól kellett visszaváltaniuk a vár egyes tartozékait.[66] A szóban forgó birtokok (Felsőrados mezőváros, Felsőlopassó falu stb.), amelyeket Czobor Imre 1.100 forintért váltott vissza,[67] szinte biztosan a Schlick famíliától kerültek valamilyen módon a Kropáčok kezére, mivel Kaspar Schlick 1439-ben Holics tartozékaiként kapta őket.[68] Mindennek ellenére a kancellár utódai nem mondtak le a várról, hanem a későbbi évtizedek során is használták a holicsi (Weissenkirchen, de Novo Castro) előnevet.[69]

Holicson kívül a Schlick család egy másik magyarországi várat is szerzett. Halála előtt néhány nappal Albert király a Pozsony megye északi részén fekvő Borostyánkő várát (Pozsonyborostyánkő) adományozta kancellárjának utolsó oklevelei egyikével.[70] Ha Holics esetében csupán az adományozás bizonyos részletei körül merülnek fel kérdések, Borostyánkő esetében még az sem bizonyos, hogy egyáltalán történt ilyen adományozás. Az adománylevél látszólag a Német-római Birodalom kancelláriai gyakorlatának megfelelően készült. Erre utal az oklevél német nyelve, a tanúk felsorolása (ami a magyarországi adománylevelek esetében szokatlannak hat), valamint az oklevél külső kancelláriajegyei is. Ez nem feltétlenül ad okot hitelességi gyanúra, különösen mivel az oklevél kimondja, hogy Albert kötelezte feleségét egy új, Magyarország szokásainak megfelelő, pecsétes oklevél kiállítására.[71] Arra azonban nincs bizonyíték, hogy ez valaha megtörtént volna. Arra sincs bizonyíték, hogy ez az adományozás egyáltalán megvalósult, annak ellenére, hogy Albert halála után Schlick az özvegy királyné szolgálatába lépett. A holicsi esettel ellentétben nem ismert beiktatási parancs vagy beiktatási jelentés, és a Schlick család tagjai sem szerepeltetik Borostyánkőt a címeik között. Arra sincs utalás, hogy a kancellár bármilyen okból lemondott volna erről az adományról. Ezzel szemben a források azt bizonyítják, hogy a várat Zsigmond király 1390-ben a Szentgyörgyi (Svätý Jur) famíliának adományozta, és miután a família férfiága 1439-ben

várat megszerző Czobor család csak országlakosnak adhatta volna tovább Holicsot, idegennek nem, és amennyiben az uralkodó mégis úgy döntött volna, hogy a várat visszaadja a Schlickeknek, ennek feltételéül szigorú eskü letételét szabta. MNL OL DF 266071. A hivatkozást Neumann Tibornak szeretném megköszönni.

[65] Joachims–Thalische Geschicht, folio 10; Tresp 2009: 177–178.

[66] MNL OL DF 266064; Neumann 2007: 48.

[67] MNL OL DF 266071.

[68] MNL OL DL 107526.

[69] MNL OL DL 19047, MNL OL DF 288416.

[70] MNL OL DL 13454; RI XII 1177.

[71] Elbel–Zajic 2012: 126; Dvořáková 2025: 59–60.

kihalt,[72] a vár rokonaik, a Bazini család tulajdonába került,[73] és a következő években is az ő kezükön maradt.[74]

Kaspar Schlick magyarországi adományainak vizsgálata szervesen illeszkedik abba a kettős életpályaképbe, amelyet a kutatás az egykori német-római birodalmi kancellárral kapcsolatban feltárt. Ahogy birodalmi karrierjében is valós és vitatott hitelességű oklevelek fonódnak egymásba, úgy magyarországi szerzeményei sem mentesek az ellentmondásoktól. A holicsi váruradalomhoz kapcsolódó oklevél, bár egyes részletei kérdéseket vetnek fel, minden valószínűség szerint hiteles adományozást tükröz, és Schlick valós karrierjének részét képezi. A borostyánkői adomány ezzel szemben jóval bizonytalanabb talajon áll, hiszen az adománylevél kibocsájtásán kívül semmi nyoma nem maradt az adományozásnak. A magyarországi kép tehát nem kivétel, hanem visszatükrözése annak a mintázatnak, amely Schlick egész pályafutását jellemzi.

Források

Archives départementales du Haut-Rhin, Colmar (E)
Archives départementales Strasbourg (E)
Archives de la ville et de l'Eurométropole de Strasbourg (AA)
Hessisches Staatsarchiv Darmstadt (HStAD)
    Fond A–B
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
    DL Diplomatikai Levéltar
    DF Diplomatikai Fényképgyűjtemény
Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien (ÖSTA HHStA)
    Reichsregisterbücher (RR)
Státní oblástní archiv v Plzni (SOA Zámrsk)
    Šliků Kopidlno (RA)
Universitätsbibliothek Bergakademie Freiberg (UB Freiberg)
    Joachims-Thalische Geschicht und ander denkwürdige Historien von den alten Herrn David Hütern, weilandt Bergschreiber in St. Joachimsthal, aufgezeichnet und mit einem Register von Johanne Jano Schneebergensi. Kézirat, 1591.

[72] 1440-ben, a már említett fosztogatások során Szentmiklósi Pongrác sikeresen elfoglalta Borostyánkő várát, de az nem derül ki, hogy pontosan kitől. MNL OL DF 241787.

[73] Albert király egyik, 1439-ben kelt oklevele szerint a Bazini család tagjai bejelentették bizonyos Pozsony megyei birtokaikhoz kapcsolódó okleveleik elvesztését. Az oklevél e birtokok között a család váraként említi Borostyánkő várát is. MNL OL DL 2863.

[74] Engel 1996: 285.

Lünig, Johann Christian (Hg.) 1719: *Das teutsche Reichs-Archiv. Spicilegium seculare.* Tl. 2. Leipzig.

Rappoltsteinisches UB. III = Albrecht, Karl (Hg.): *Rappoltsteinisches Urkundenbuch 759–1500. Quellen zur Geschichte der ehemaligen Herrschaft Rappoltstein im Elsass. Vol. 3: Enthaltend 1200 Urkunden und Nachrichten aus den Jahren 1409–1442.* Colmar, 1894.

RTA XI = Altmann, Wilhelm (Hg.): *Regesta Imperii. Vol. 11: Die Urkunden Kaiser Sigmunds 1410–1437.* 1–2. Innsbruck, 1896–1900.

RI XI NB/2 = Elbel, Petr – Bárta, Stanislav – Bar, Přemysl – Reitinger, Lukáš (Hgg.): *J. F. Böhmer, Regesta Imperii XI. Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Herausgegeben von Karel Hruza. Vol. 2: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken West-, Nord- und Ostböhmens.* Wien–Köln–Weimar, 2015.

RI XI NB/6= Bar, Přemysl et al. (Hgg.): *J. F. Böhmer, Regesta Imperii XI. Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Herausgegeben von Petr Elbel, Karel Hruza, Andreas Zajic. Vol. 6: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Prags und Mittelböhmens (1436–1437).* Wien–Köln–Weimar, 2021.

RTA XII= Böhmer, Johann Friedrich – Hödl, Günther (Hgg.): *J. F. Böhmer, Regesta Imperii XII. Albrecht II. 1438–1439.* Wien, 1975.

Skorka Renáta (ford.) 2008: *Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról.* Budapest.

Hivatkozott irodalom

Áldásy Antal 1909*: Zsigmond király viszonya Milánóhoz és Velencéhez római útja idejében.* (Értekezések a történeti tudományok köréből 22/5.) Budapest.

Bak János M. 1987: Monarchie im Wellental: Materielle Grundlagen des ungarischen Königtums im fünfzehnten Jahrhundert. In: Klaniczay Gábor – Nagy Balázs (Hgg.): *Studying Medieval Rulers and Their Subjects.* (Variorum collected studies series 956.) Farmingham, 347–384.
https://doi.org/10.4324/9781003420729-12

Dvorák, Max 1901: Die Fälschungen des Reichskanzlers Kaspar Schlick. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* (22.) 51–107.
https://doi.org/10.7767/miog.1901.22.1.51

Dvořáková, Daniela 2022: *Barbara of Cilli (1392–1451): a Hungarian, Holy Roman, and Bohemian queen.* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 77.) Leiden.
https://doi.org/10.1163/9789004499164

Dvořáková, Daniela 2025: *Elisabeth of Luxembourg (1409–1442): A Hungarian Queen of the 15th Century*. (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, 96.) Leiden.
https://doi.org/10.1163/9789004722552

E. Kovács Péter 2017: *Zsigmond király és Velence (1387–1437). Az oroszlán ugrani készül (1387–1411)*. Budapest.

E. Kovács Péter 2023: *Zsigmond király és Velence (1387–1437). Az oroszlán ugrott*. Debrecen.

Elbel, Petr – Zajic, Andreas 2012: Die zwei Körper des Kanzlers? Die "reale" und die "virtuelle" Karriere Kaspar Schlicks unter König und Kaiser Sigismund – Epilegomena zu einem alten Forschungsthema I. *Mediaevalia Historica Bohemica* (15.) 2. 47–143.

Elbel, Petr – Zajic, Andreas 2013a: Die zwei Körper des Kanzlers? Die "reale" und die "virtuelle" Karriere Kaspar Schlicks unter König und Kaiser Sigismund – Epilegomena zu einem alten Forschungsthema II. *Mediaevalia Historica Bohemica* (16.) 1. 55–212.

Elbel, Petr – Zajic, Andreas 2013b: Die zwei Körper des Kanzlers? Die "reale" und die "virtuelle" Karriere Kaspar Schlicks unter König und Kaiser Sigismund – Epilegomena zu einem alten Forschungsthema III. *Mediaevalia Historica Bohemica* (16.) 2. 73–157.

Engel Pál 1996: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. Budapest.

Heinig, Paul-Joachim 1988: War Kaspar Schlick ein Fälscher? In: *Fälschungen im Mittelalter. Vol. 3: Diplomatische Fälschungen (I)*. (Monumenta Germaniae Historica. Schriften 33/3.) Hannover, 247–281.

Kubinyi András 1988: Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején. *Századok* (122.) 147–215.

Lukačka, Ján – Štefánik, Martin (zost.) 2010: *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava.

Majláth Béla 1878: Szentmiklósi Pongrácz: életrajz a XV. századból. *Századok* (12.) 90–118.

Neumann Tibor 2007: *A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században*. (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai – Források, feldolgozások 5.) Győr.

Neumann Tibor 2009: Nyitra megye hegyentúli járásának kamrahaszna-összeírása 1452-ből. In: Neumann Tibor – Rácz György (szerk.): *Honoris causa: tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Budapest, 183–234.

Petrovics István 2005: Hungary and the Adriatic coast in the middle ages: power aspiration and dynastic contacts of the Árpádian and Angevin kings in Adriatic region. *Chronica* (5.) 62–73.

Pósán László 2019: *Magyarország és a német lovagrend a középkorban*. (Memoria Hungariae 10.) Debrecen.

Pennrich, Alfred 1901: *Die Urkundenfälschungen des Reichskanzlers Kaspar Schlick nebst Beiträge zu seinem Leben*. Gotha.

Proske, Veronika 2018: *Der Romzug Kaiser Sigismunds (1431–1433): politische Kommunikation, Herrschaftsrepräsentation und –rezeption*. (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 44.) Wien.

Schmidt, Ondřej 2022: Negotiating Privileges at the Imperial Court: Sigismund of Luxembourg's Charters for Italian Recipients and their Financial Dimension. *Studia historica Brunensia* (70.)1. 33–66.
https://doi.org/10.5817/SHB2023-1-3

Simon Zsolt 2012: Az erdélyi szászok adói Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt. In: Mikó Gábor – Péterfi Bence – Vadas András (szerk.): *Tiszteletkör. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Budapest, 145–154.

Simon Zsolt 2009: Die finanziellen Verpflichtungen der Siebenbürger Sachsen zwischen den Herrschaften von Sigismund von Luxemburg und Matthias Corvinus (1438–1458). In: Dumitran, Ana (ed.): *Extincta est lucerna orbis: John Hunyadi and his Time; in memoriam Zsigmond Jakó.* (Mélanges d'histoire générale. Nouvelle série. Section 1, Between worlds 2.) Cluj-Napoca, 255–274.

Štefánik, Martin 2015: Guerra commerciale. Il blocco economico del Re Sigismondo contro Venezia. Il ruolo delle città e dei mercanti nella lotta fra gli stati. *Mélanges de l'Ecole française de Rome. Moyen Âge* (127.)
https://doi.org/10.4000/mefrm.2820

Štefánik, Martin 2004: *Obchodná vojna krála Žigmunda proti Benátkam*. Bratislava.

Tresp, Uwe 2009: Zwischen Böhmen und Reich, Ständen und Königtum. Integration und Selbstverständnis der Grafen Schlick in Böhmen um 1500. In: Schlotheuber, Eva (Hg.): *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich*. München, 177–202.

Zechel, Artur 1939: *Studien über Kaspar Schlick. Anfänge, erstes Kanzleramt, Fälschungsfrage. Ein Beitrag zur Geschichte und Diplomatik des 15. Jahrhunderts*. (Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte 15.) Prag.